

קדושת ירושלים

תקציר: נעסוק בביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ביחס לקדושת ירושלים והמקדש – 'קדושה ראשונה האם קידשה לשעתה או קידשה לעתיד לבוא'. נעסוק בביאור ר' חיים מבריסק ובביאור הרב קוק למחלוקת זו.

א. מבוא

אָבַל חַיּוּב הָאֶרֶץ בְּשַׁבְּעִיּוֹת וּבְמַעֲשָׂוֹת
אֵינוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים; וְכִיּוֹן
שֶׁנִּלְקַחָהּ הָאֶרֶץ מִיַּד־הֶם - בְּטַל הַכְּבוֹשׁ,
וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה מִן הַמַּעֲשָׂוֹת וּמִן
הַשַּׁבְּעִיּוֹת, שֶׁהָרִי אֵינָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן
שֶׁעֲלָה עֲזָרָא וְקִדְשָׁהּ, לֹא קִדְשָׁהּ בְּכַבּוּשׁ
אֶלָּא בְּחֻזְקָה שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ, וּלְפִיכֵךְ כָּל
מְקוֹם שֶׁהִחֲזִיקוּ בוֹ עוֹלֵי בְּבַל וְנִתְקַדְּשׁ
בְּקִדְשֵׁת עֲזָרָא הַשְּׂנִיָּה הָרִי הוּא מְקַדְּשׁ
הַיּוֹם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּלְקַחָהּ הָאֶרֶץ מִמֶּנּוּ,
וְחָיַב בְּשַׁבְּעִיּוֹת וּבְמַעֲשָׂוֹת, עַל הַדְּרָךְ
שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת תְּרוּמָה.

קדושת המקדש נובעת מהשראת השכינה במקום ולכן היא אינה בטלה לעולם. הדבר אינו תלוי בקיום בית המקדש ולא ביציאת עם ישראל לגלות. לכן, מסביר הרמב"ם, בימי בית שני לא היה צורך בקידוש מחדש של הר הבית והיה ניתן להסתפק בפעולה סמלית בלבד. כמקור לדבריו, המבחינים בין קדושת הבית השני לקדושת הארץ, הרמב"ם מביא את דרשת חז"ל ומרחיב אותה לגבי משמעות הקדושה ועמידתה לעד.

הראב"ד חולק על דברי הרמב"ם בהלכה יד:

א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר ארץ ישראל. ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך

הרמב"ם מבחין בין קדושת המקדש לקדושת ארץ ישראל. ההבחנה מתייחסת למהות הקדושה, ולתנאי פקיעתה. דיונו של הרמב"ם בנושא מופיע במסגרת בחינת האפשרות להרחיב את השטח המקודש בהר הבית ובירושלים. לאחר שהרמב"ם מפרט כיצד בית דין יכול להרחיב הוא מוסיף (הלכות בית הבחירה ו, יד-טז):

כָּל מְקוֹם שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה בְּכָל אֵלוֹ וְכִסְדָּר
הַזֶּה - לֹא נִתְקַדְּשׁ קִדּוּשׁ גָּמוּר. וְזֶה שֶׁעָשָׂה
עֲזָרָא שְׁתֵּי תוֹדוֹת - זָכָר הוּא שֶׁעָשָׂה, וְלֹא
בְּמַעֲשָׂיו נִתְקַדְּשׁ הַמְּקוֹם, שֶׁלֹא הָיָה שָׁם
לֹא מִלְךְ וְלֹא אוֹרִים וְתַמִּים. וּבַמָּה
נִתְקַדְּשָׁה? בְּקִדְשָׁהּ רֵאשׁוֹנָה שֶׁקִּדְּשָׁה
שְׁלֵמָה, שֶׁהִיא קִדְּשָׁה הַעֲזָרָה וִירוּשָׁלַיִם
לְשַׁעֲתָהּ, וְקִדְּשָׁה אוֹתָן לְעֵתִיד לְבוֹא.

לְפִיכֵךְ מִקְרִיבֵינוּ הַקֶּרֶבָנוֹת כָּל אֵף עַל פִּי
שֶׁאֵין שָׁם בֵּית בְּנוֹי, וְאוֹכְלִים קִדְּשֵׁי
קִדְּשִׁים בְּכָל הַעֲזָרָה אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא
חֲרֵבָה וְאֵינָה מְקַפֶּת בְּמַחְצָה, וְאוֹכְלֵין
קִדְּשִׁים קִלִּים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּכָל יְרוּשָׁלַיִם
אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם חוֹמָה, שֶׁקִּדְּשָׁה
רֵאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְשַׁעֲתָהּ וְקִדְּשָׁה לְעֵתִיד
לְבוֹא.

וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר בְּמִקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם
שֶׁקִּדְּשָׁה רֵאשׁוֹנָה קִדְּשָׁתָן לְעֵתִיד לְבוֹא,
וּבְקִדְּשֵׁת שְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעַנְיָן שַׁבְּעִיּוֹת
וּמַעֲשָׂוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לֹא קִדְּשָׁה לְעֵתִיד
לְבוֹא? לְפִי שֶׁקִּדְּשֵׁת הַמְּקַדְּשׁ וִירוּשָׁלַיִם
מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה, וְשֶׁכִּינָה אֵינָה בְּטָלָה; וְהָרִי
הוּא אוֹמֵר: "וְהִשְׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם"
(ויקרא כו, לא), וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵף עַל פִּי
שֶׁשׁוּמְמִין - בְּקִדְּשָׁתָן הֵם עוֹמְדִין.

הרב ליכטנשטיין (בשיחה ליום ירושלים) הביא בשם ר' חיים סולובייצ'יק ובנו ר' משה ביאור שונה לדברי הרמב"ם לאור עקרונות שהזכרנו בשיעורים קודמים. לדבריהם יש לקדושת הארץ שני פנים. פן אחד הוא הקדושה בקרקע, החיונית לחיובה במסגרת המצוות התלויות בארץ, ופן שני הוא קדושת המקום: היותה מקום השראת השכינה. הפן הראשון בטל עם הגלות, וקיומו אינו נחוץ לקדושתם של ירושלים והמקדש, אולם הפן השני המשיך להתקיים כל הזמן, שהרי שכינה אינה בטלה. קדושת ירושלים והמקדש מבוססת על קיומו של הפן השני, והיות שפן זה לא בטל מעולם, גם קדושת ירושלים נשארה בתוקפה.

בעקבות חלוקה זו, ניתן לומר כי גם הרמב"ם מסכים שקדושת ירושלים אחוזה בקדושת הארץ, ותלויה בהגדרת הארץ כולה כמקום השראת השכינה, אלא שכפי שקדושת הארץ לעניין השראת השכינה לא בטלה, כך גם לעניין ירושלים. הדבר דומה למה שהבאנו בשם ר' חיים בשיעורים קודמים שקיים מושג של שם ארץ ישראל שהוא אינו בטל. בדומה לכך יש מושג של שם ירושלים שקדושתה שונה ואינה בטלה.

לאור כך ממשיך הרב ליכטנשטיין בהסבר דברי הראב"ד שכותב, שיש מקום לחלק בין הקדושות באופן הפוך: קדושת הארץ קיימת בזמן הזה, ואילו קדושת ירושלים והמקדש בטלה, כך שמי שנכנס למקום המקדש כיום אינו חייב כרת. הראב"ד מנמק זאת בכך, שירושלים והמקדש עתידים להתקדש שוב בעתיד ע"י כבוד ה' שיתגלה בהם, ולכן הקפיד עזרא להחיל עליהם קדושה זמנית בלבד. לטענתו כך נגלה לו "מסוד ה' ליראיו".

ירושלים של מטה תלויה אפוא בירושלים של מעלה, ואין הקדושה יכולה לשרות בה עד שיתגלה כבוד ה' בעולם. בזמן שבית המקדש עמד על מכונו נקבעו עובדות בשטח והשכינה שרתה במקדש, אולם מאז שנחרב הבית אין הקדושה יכולה להישאר בירושלים ובמקדש, עד בוא הגאולה. בדברי הראב"ד ישנה שניות מסויימת בעניין ירושלים: מחד הוא רואה אותה כחלק אינטגרלי מארץ ישראל, וסבור שהיא יונקת את קדושתה מן הארץ כולה, ומאידך הוא מבליט את

נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

דברי הראב"ד מחולקים לשני חלקים. בתחילה, הוא תמה על ההפרדה בין קדושת המקדש וארץ ישראל, אך בהמשך דבריו, הוא מקבל את החלוקה, אלא שסבור שהיא בכיוון ההפוך. נבהיר: מתחילת דבריו היה נראה שלשיטתו קדושת המקדש זהה לקדושת הארץ, אך בסוף דבריו הוא מעלה שקדושת המקדש תלויה בקיומו של בית המקדש, ולכן בבית המקדש השלישי תחול הקדושה מחדש. המסקנה העולה מסוף דבריו חד משמעית - בזמן הזה, כאשר בית המקדש אינו בנוי, אין עונש כרת על הנכנס לשטחים המקודשים. לא ברור מה הסברה והמקור לחילוקיו של הראב"ד. עמימות זו גדלה בשל רמיזתו כי המקור הוא בדברים שנגלו לו ב'סוד ה' ליראיו'.

הד לגישה זו אנו מוצאים בדברי המאירי (שבועות טז,א), במסגרת מחלוקתו על שיטת הרמב"ם:

ויראה לי שהדברים מתחלקין לפי הענינים ואין בזה חלוק בין ירושלים ומקדש לשאר הארץ... וכל שאתה מוצא מכח הסוגיות שלא קדשה לעתיד אף ירושלים בכלל כל הארץ... הא קדושה שניה שבימי עזרא נתקדשה בכל אלו באחת מאלו שהרי בימי עזרא לא סמך על קדוש ראשון ואף על פי כן קדשה שלא באורים ותומים ושלא במלך ומכל מקום צריכה להתקדש בכל מה שאפשר, ומעתה אין מקריבין אלא אם כן יש בית וכן בכולם. וגדולי המפרשים כתבו בהגהותיהם שאף בקדושה שניה לא נאמרה אלא לשאר ארץ ישראל אבל ירושלים ומקדש יודע היה עזרא שעתידין להשתנות ולהתקדש בכבוד עולמי והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת. והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו...

דברי המאירי הם בעלי משמעות רבה. לדבריו, רמת הקדושה של הר הביתו בימינו פחותה, ועל כן אין מניעה להיכנס אלי. לפי הבנה זו לא רק שאין עונש כרת למי שנכנס אלא כנראה אין כלל איסור.

המקדש לא קדשה לעתיד לבוא, ולפי דעה זו, שהיא בלתי נכונה בזה גם כן, כמו שיתבאר בעזרת ה' יתברך, אם יוכרע כן שוב הותר הדבר להכנס למקום המקדש כל ערל וכל טמא בלא שום מעצור, מצד דין תורתנו הקדושה, מוכרחים אנחנו לברר בפרטיות את הצדדים השונים של כל מציאות אפשרות ההכרעה בהלכה חמורה זו¹.

לאחר הקדמה זו, הרב קוק דן בנושא באופן יסודי. הוא מתחיל בפסוקי התנ"ך עצמם ומראה כיצד עולה מהם ששלמה קידש את המקום בקדושת עולמים. כמו כן, הוא מראה שמרוב סוגיות הגמרא נראה שקדושת המקדש לא בטלה². לאור כך, הוא דן מסברה מה הייחוד בקדושת המקום:

אלא שבודאי ענין מיוחד יש בקדושת מקום המקדש, מה שאין כן בשאר מיני קדושות הגוף. והיא משום שיש כאן שתי קדושות מורכבות זו בזו: קדושת המקום וקדושת המחיצות, ולכתחילה אין להן ציור זו בלא זו, שהבנין בלא המקום הנבחר על פי ד' לא חלה עליו קדושת בית עולמים, וכן המקום בלא הבנין גם כן לא חלה עליו הקדושה. על כרחך לשעתו ודאי היה צורך לשני הענינים, המקום והבנין, אלא שבזה נחלקו תנאי: אם קדושה ראשונה, שקדשה לשעתה, על ידי צירוף הבנין אל המקום, שנצטרפו אז בשעת הבנין וזמן עמידתו שני חלקי

השוני בינה לבין הארץ: גם כאשר ארץ ישראל התקדשה, נשארה קדושת ירושלים בתור חזון וחלום. אם כן לקדושת ירושלים יש פנים רבות. היא יונקת את מעמדה מארץ ישראל, אך נחשבת קדושה נשגבת בפני עצמה. היא נוגעת להגשמה מצד אחד ולחזון מצד שני, וקשורה הן להווה והן לעתיד. היחס בין קדושת הארץ וקדושת ירושלים נמצאת במחלוקת בסיסית בין הרמב"ם ובין הראב"ד.

ב. תשובת הרב קוק

הרב קוק עסק בהרחבה במחלוקת זו של הרמב"ם והראב"ד ובכלל בנושא של קדושת המקדש (שו"ת משפט כהן סימן צו). בתחילת דבריו הוא מקדים ואומר:

אמנם באמת אין לנו כלל ענין הכרעה בין ההרים הגדולים, בין התנאים והאמוראים, ובין רבותינו הראשונים, ביחוד בין הרמב"ם והראב"ד, בדין זה של קדושה ראשונה ושניה של המקדש, אם קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא או לא קדשה לעתיד לבוא, כי על פי דרך ההוראה הכבושה בישראל נחשב כל דבר, שנשאר בלא הכרעה אצל הדורות הקדמונים, ביחוד בדבר, שלהאוסרים הוא איסור דאורייתא ודאי, ובפרט איסור חמור של חיוב כרת, לספק גמור, ששום אדם אינו רשאי להקל בו, אפילו אם לא היה חומר האיסור ידוע ומתפשט בישראל. ובפרט בנידון דידן, שכמה וכמה דורות עברו, שנמסרה לנו הקבלה הקבועה, שמחזיקים בדעת האוסרים, ויראים וחרדים הם כל עדת ישראל להכנס אל מקום המקדש מפני הטומאה, בודאי אין זה מן המדה כלל, לקום עכשיו בזמן הזה ולאמר, שנמצאה ההכרעה להקל בזה ולא היה עולה על הדעת, שאיזה בן תורה, יהיה מי שיהיה, יעשה כזאת, אבל מאחר שנהיה מה שלא פללנו, שיש מתפארים להכריע כדעת הראב"ד, וכתנאים הסוברים שקדושה ראשונה של

1 וכך הוא גם מסיים את תשובתו: "על כל פנים כן היא גם דעת שאר רוב רבותינו הראשונים ז"ל בכללם, כדעת הרמב"ם ז"ל הברורה והמוחלטת, וכהכרעה העיקרית של רוב המשניות והסוגיות, שגם אם קדושה ראשונה של הארץ לא קדשה לעתיד לבוא, ואינה קימת כולה בזמן הזה, אבל בקדושת מקום מקדשנו קדשה לעתיד לבוא וקימת היא כולה בזמן הזה ולעולם, וכן ההלכה רווחת וקבועה בישראל".

2 בדרך זו הוא גם מבין את מקור הפסיקה של הרמב"ם- "אמנם עיקר יסודו של הרמב"ם לחלק בין קדושת הארץ, שבטלה, לקדושת המקדש, שלא בטלה, איננו בא מכה איוו סוגיא מיוחדת, שהיינו יכולים לפרשה באיזה פירוש, מרווח או דחוק, לדחות בו את הראיה, אלא כמו שנתבאר, מתוך כללות הרבה משניות וברייתות וסוגיות בבבלי וירושלמי ותוספתא... אבל כיון שהחלוק הזה, שמישב את רוב הסוגיות הסותרות זו את זו, בענין קדושת הארץ וקדושת המקדש, מהן מורות על קדושת הארץ שבטלה ועל קדושת המקדש שלא בטלה, מסתבר הוא בעיקר יסודו ומתאים אל הפסוקים של דברי הנביאים, שיחשו קדושת עולם לבית מקדשנו וירושלים עיר הקודש, הרי זה נקבע בשיטתו המיוסדת ומסברת בעיקרי תורה".

וכן ביסוד הטעמתו של הרמב"ם שם, שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, ודאי אין כונתו על השראת השכינה בגלוי, שזה מתחלף לפי הזמנים, ובבית שני לא שרתה שכינה... אלא כונתו פשוטה, משום כבוד השכינה, שכיון שפעם אחת חל כבוד ד' על מקום המקדש, שייחד אותו שיהיה שמו הגדול נקרא על הבית הזה לעולם, אי אפשר שיתבטל ויצא שום פעם מקדושתו, כי כבוד זה לשם שמים, שנקרא על הבית הגדול והקדוש לעולמי עולמים, אי אפשר להיות בטל, ושמו הגדול לעולם נקרא על הבית הגדול הזה גם בחורבנו...

הרב קוק לא מסביר כפשט דברי הרמב"ם - שהקב"ה שורה במקום גם בימינו, אלא מבאר כי הקדושה נובעת מכבוד ה', שהרי בעבר הוא השכין את שכינתו שם. לאחר מכן הרב קוק עובר להסביר את שיטת הראב"ד ובכלל זה מהו אותו סוד שהתגלה:

והכי נמי סוד ד' ליראיו של הראב"ד הוא מכוון לא לסברא בעלמא, שאינה מוכרעת כלל אליבא דדינא, אלא למה שנגלה על פי הופעה של קדושה שלמעלה מהשכל האנושי, שהשיג בה את הבדלי המצבים של מדרגות הקדושות של בית ראשון ובית שני, כמו שביארו גדולי הקבלה, שהיה הראב"ד ז"ל אחד מראשי אבות העולם, שהקבלה הנסתרת של סודות התורה נשתלשלה על ידו, כמבואר בספרים המדברים מענין זה...

אבל הראב"ד לא החליט כלל את ההלכה, והדין נותן לכך, שלא להחליט ההלכה, על פי סוד ד', שהרי אין פוסקים הלכות על פי רוח הקודש, ולא בשמים היא אלא שלגבי סברת הרמב"ם, שלא מצא לה מקור והיתה בעיניו כסברא בלא יסוד, השתמש הוא לדחותה ולפקפק עליו על פי הארת רוח הקודש שלו, שנגלתה לו על פי סוד ד' הבחינה של

הקדושה ביחד, קדשה גם כן לעתיד לבוא, שהומשכה הקדושה הזאת גם כשחרב הבנין ונתבטלו המחיצות, והיינו שזה התנאי של צורך המחיצות אל הבנין היה רק לשעתו, אבל אחר כך קדשה לעתיד לבוא גם בלא הבנין, או שמא קדשה לשעתה דוקא עם הבנין ולא קדשה לעתיד לבוא, שאין ציור קדושת המקום בלא קדושת הבנין... והוא כהאי גוונא דאמרינן בפסחים יג' ומנחות עט', בשני דברים המתירים, אליבא דרבי, דסבירא ליה שהן מעלין זה בלא זה, שהוא קדוש ואינו קדוש, והיינו שעל ידי החלק האחד גם כן נשאר בו חלק של הקדושה הראשונה, ומשום הכי אמר הראב"ד רק שחיוב הכרת נפקע על ידי החורבן, אבל לא האיסור³.

הרב קוק מבין בשיטת הראב"ד שאמנם אין איסור כרת על העולה, אך עדיין קיים איסור על העלייה עצמה. בהמשך התשובה הוא מדייק בדבריו-

"הלא לגוף הדין לשונו של הראב"ד בהשגתו, שאמר הנכנס לשם אין בו כרת, ברור משמענו את דעתו, דדוקא כרת הוא דליכא, אבל איסורא איכא".

בנוסף, הרב קוק מבין שהגישה המקובלת להלכה היא שקדושת המקום נשארה

"מכל זה מתברר, שאם היה בידינו להכריע להלכה, על פי משמעות הסוגיות, בדבר שנחלקו בו הראשונים, ודאי צריכין אנו לומר בודאי ודאות, שההלכה היא, לכל הפחות גבי קדושת ירושלים והמקדש, דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, וכן הלכה רווחת בישראל".

לאחר מכן הרב קוק מסביר את דברי הרמב"ם בנוגע לכך שהשכינה לא בטלה:

3 יש לשים לב לשתי הבחינות שהרב קוק מציע ולהשוות לבחינות השונות של הקדושה שהובאו לעיל בשם ר' חיים מבריסק.

שניה גם אם קדשה לעתיד לבוא, לא
יכלה להיות פועלת על המקדש
וירושלים, שקדושתם תהיה גם כן לעתיד
לבוא. וזה נגלה לו מסוד ד' ליראיו, ועל
פי זה הגילוי, אליבא דר' יוסי, הנכנס שם
עתה אין בו כרת, אבל לא אמר זה בדרך
החלט אליבא דדינא.

ג. קשר בין ירושלים והמקדש

כבר בדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל ניתן לראות כי
הרמב"ם קושר יחדיו את קדושת ירושלים וקדושת
המקדש⁴. דבר זה בא לידי ביטוי בהלכות נוספות
בפרק ו (הלכות י-יא):

בית דין שִׁרְצוּ לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם או
לְהוֹסִיף עַל הַעֲזָרוֹת - מוֹסִיפִין, וַיֵּשׁ לָהֶן
לְמִשְׁךְ הַעֲזָרָה עַד מְקוֹם שִׁרְצוּ מֵהַר
הַבַּיִת, וְלְמִשְׁךְ חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד מְקוֹם
שִׁרְצוּ.

אין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר או עַל הַעֲזָרוֹת אֶלָּא
עַל פִּי מֶלֶךְ וְעַל פִּי נְבִיא וּבְאוּרִים וְתַמִּים
וְעַל פִּי סִנְהֶדְרִין שְׁלֹשְׁבָעִים וְאַחַד זְקֵנִים,
שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ט): "כָּכֵל אֲשֶׁר אֲנִי
מֵרְאָה אוֹתָךְ... וְכֵן תַּעֲשׂוּ" - לְדוֹרוֹת;
וּמִשָּׁה רַבְּנוּ מֶלֶךְ הָיָה.

דרך הרחבת קדושת המקדש זהה לדרך הרחבת
קדושת ירושלים הואיל והקדושה נובעת מאותו מקור.
דבר זה עולה גם במזמור קכב בתהילים:

שְׁמַחְתִּי, בְּאֲמָרִים לִי: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, לְדָוִד
עֲמֻדוֹת, הֵיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ, בֵּית ה' נִלְךְ
יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שְׁחַבְרָה - יְרוּשָׁלַם
... שְׁאֵלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם; יִשְׁלִי, לָהּ חֲדָו
לְמַעַן, בֵּית ה' אֶל־לֵהֲיִנו אֲבִקְשָׁה... אֶהְבְּדָךְ
טוֹב לָךְ.

בפסוק הראשון והאחרון בפרק מתואר 'בית ה', ותוכנו
עוסק בירושלים. אנו מוצאים עקרון זה בהלכות
נוספות בדברי הרמב"ם (פיהמ"ש), לדוגמא על דברי
המשנה בסוכה (ג, י):

קדושת המקדש בבית השני בימי עזרא
וערכו לגבי הבית הראשון ולגבי אור
הקדושה של הבית השלישי והגאולה
העתידה במהרה בימינו.

אכן עצם דברי הסוד הזה של הראב"ד
נראים ומכוונים לסוד המקובלים, כמו
שביאר הרמ"ק ז"ל בספר 'אילימה'
בחלק עין כל תמר ה' פכ"ב ופכ"ה, בענין
המדרגות של קדושת בית ראשון ובית
שני ובית השלישי, שיבנה במהרה בימינו
בביאת גואל צדק, שהבית הראשון היה
מאיר הארת הבינה, שנקרא גם כן
עולם... אבל הבית השני היה בהארת
המלכות, אחר שירדו האורות ממעלתם
ולא היה בהם עצם הארת הבינה, וק"ו
הארת החכמה, וזו המדה נקראת בחינת
שעה ואינה בחינת עולם. ולעתיד לבוא
בזמן הגאולה תהיה ההנהגה מאור
החכמה המאיר בבינה מאור הכתר,
ותעלה בזה על הנהגת ההארה שבימי
שלמה... על כל פנים הקדושה הראשונה,
שהיתה מצד הארת החכמה בבינה,
ראויה היא להיות גם כן קדושת עולם,
ואם היתה הקדושה של שלמה אֶמְשַׁכַּת
גם על לעתיד לבוא היה בה ממין
הקדושה הנצחית, שהרי גם בינה היא
בחינת עולם, אלא שאינה כל כך מאירה
כאור החכמה המואר על ידי אור הכתר.
ועל כן למאן דאמר קדושה ראשונה
קדשה לעתיד לבוא יוכל להיות גם שעל
המקדש וירושלים נמשכה קדושה
ראשונה עד לעתיד לבוא, ומתחברת היא
הקדושה של העולם, של הבינה, שהיא
בחינה עולמית, עד עולם של הארת הכתר
בחכמה על ידי הבינה, על כן יש ספק אם
קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא או
לא קדשה לעתיד לבוא...

אלא שתוכן הסוד הוא, שאם ההלכה
היא כמאן דאמר קדושה ראשונה לא
קדשה לעתיד לבוא, אז ודאי קדושה

4 אנו מוצאים עקרון דומה גם בספרות הלכה של הכתות בבית שני, בהם נאמר
שלא ניתן ללכת לשירותים בתוך תחומי ירושלים אלא יש לצאת מתחומי העיר.

מיחו בידה חכמים צריך לפרשו שהיתה
 עולה ונראה בעזרה בזכרים אבל
 בירושלים כל הנשים נתחייבו לעלות אבל
 אינן חייבות קרבן וכיון שאין חייבות
 בקרבן אין חייבות לבא בעזרה
 שהמתחייב להביא קרבן מיטפל בהבאתו
 בעזרה...

תוס' רי"ד מבין שעיקר מצוות ראייה היא עליה לעזרה
 בדווקא. אך בדבריו משמע שלגבי נשים שלא שייכות
 בקרבן, העליה לרגל היא לירושלים. לפי דבריו בהחלט
 יתכן שבמקרים שאין בהם עניין או שייכות של קרבן,
 העליה לרגל היא לירושלים ולא לעזרה⁶.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון תשע"ו

עורך: נועם לב

בית המדרש הווירטואלי

מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5

דוא"ל: office@etzion.org.il

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה
 ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש
 התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב
 ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא
 יום הנף כולו אסור.

מדינה, היא שאר ארץ ישראל חוץ
 מירושלים, וכבר ביארנו זה במסכת מעשר
 שני.

המשנה מחלקת בין קיום מצוות לולב במקדש
 ובמדינה. הרמב"ם מסביר שהכוונה שמדינה היא כל
 מקום מחוץ לירושלים, כאשר המקדש כולל את
 ירושלים. אם כן לגבי מעשר שני, לולב, תקיעת שופר
 בשבת והלכות נוספות אנו מוצאים שראיית פני הבית
 הכוונה לעליה לירושלים⁵.

בנוסף, ייתכן ויש משמעות לעלייה לרגל לירושלים ולא
 רק לבית המקדש. בפרק יד (פסוק כג) בדברים מובא
 הציווי על העלאת מעשר שני לירושלים-

וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 לְשַׁכַּן שְׁמוֹ שָׁם...

לשון זו מקבילה לציווי על העליה לרגל המופיע בפרק
 טז, ונראה שהכוונה היא אחת - עלייה לבית המקדש,
 או לירושלים, אשר נכללת בהגדרת מקדש. חשוב
 להזכיר כאן כי מבחינה הלכתית גדרי עליה לרגל
 דומים לגדרי אכילת מעשר שני ונראה שניתן לקיים
 את אלה כמו את אלה בירושלים ולא רק במקדש.
 טעם הדבר הוא הואיל וקדושת ירושלים כמו קדושת
 המקדש לא בטלה, וכיום שלא מקריבים קרבנות
 שעליה לירושלים דינה כעלייה להר הבית לגבי קיום
 מצוות ראייה

בהקשר זה מעניין לראות את דברי תוס' רי"ד (ראש
 השנה ו,ב) לגבי חיוב נשים מצוות ראייה:

וכיון שאינה חייבת בקרבן לא קרינא
 'ובאת שמה והבאתם שמה' דלא מיקרי
 ובאת שמה אלא בעזרה שכל ישראל
 מביאין קרבנותיהן שם ולא בירושלים
 ואשתו של יונה שהיתה עולה ברגל ולא

6 ניתן להביא כדוגמא להשלכה לקדושת ירושלים בימינו את תמיהתו של הרב
 טיקוצינסקי בנוגע למעבר בלווייה בתחומי הר ציון. ראה גשר החיים חלק ב
 פרק יא.

5 וראה עוד בעניין זה בספרו של אחי הרב דרור, פירוש המשנה לרמב"ם
 מהדורה מבוארת מסכת ברכות פרק ז משנה א (עמוד רעד).

